

2025-08-19

Regeringskansliet
Socialdepartementet

Diarienummer S2025/00922

Remissyttrande över betänkandet Stärkt pandemi-beredskap (SOU 2025:48)

Pensionärernas riksorganisation, PRO, är Sveriges största pensionärsorganisation med cirka 260 000 medlemmar. Vi har av Socialdepartementet beretts möjlighet att inkomma med synpunkter på betänkandet Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48). PRO tackar för möjligheten att yttra sig över betänkandet.

Inledande synpunkter

PRO välkomnar att regeringen tagit initiativ till Utredningen om stärkt framtida smittskydd och att delbetänkandet Stärkt pandemiberedskap har remitterats.

Den allvarliga pandemi som nådde Sverige för fem år sedan påverkade hela samhället och prövade välfärden och en lång rad samhällsområden i grunden. Genom SARS-CoV-2-virusets och covid-19-sjukdomens särskilda karaktäristika drabbades äldre människor särskilt av pandemin. Äldre drabbades hårdare än yngre av sjukdomen och många påverkades negativt av svårigheter att röra sig, göra inköp, ta emot besök och att delta i fritidsaktiviteter. PRO som organisation påverkades i mycket hög grad, då en stor andel av verksamheten runt om i distrikt och föreningar behövde ställas in under lång tid.

På många sätt klarade Sverige pandemin bättre än andra länder. Sett till måttet överdödlighet framstår Sverige som ett av de länder som drabbats mindre hårt. Människors beredvillighet att frivilligt förändra sitt beteende för att minska smittspridningen och hjälpa behovande i närområdet tillhör de ljusa minnena från pandemiåren. Det gör också det breda folkliga stödet till personalen i sjukvården och äldreomsorgen.

Strategin att så långt som möjligt tillåta frihet, hålla skolor öppna och lita till människors eget omdöme framstår som lyckosam givet alternativen. Det är klokt att utredningen eftersträvar att rena förbud och nedstängningar så långt som möjligt ska undvikas även vid framtida pandemier.

Samtidigt är det viktigt att framhålla de delar av det svenska förhållningssättet som inte var framgångsrikt. Smittspridningen i äldreomsorgen och bristerna i vården av sjuka i särskilt boende framstår som den svenska pandemihanterings stora misslyckande. Att så många äldre i särskilda

boenden fick avsluta sina liv utan adekvat läkarkontakt och sjukvård och utan sina anhöriga vid sin sida är hjärtskärande. Brister i sjukvårdens och äldreomsorgens tillgång till skyddsutrustning och otillräckliga förutsättningar för storskalig testning och smittspårning tillhörde andra svagheter i Sveriges pandemihantering. Slutligen framstår bristande kunskap och erfarenhet av äldreomsorgens villkor hos de statliga myndigheter som hade avgörande roller under pandemin som en brist som måste åtgärdas.

Vårt allmänna intryck av det nu föreliggande delbetänkandet är att det lyfter ett flertal viktiga aspekter på ett bra sätt. Det är mycket angeläget att Sverige lär sig av erfarenheterna från pandemin och lägger erfarenheterna till grund för planering och ny lagstiftning som gör oss som samhälle bättre rustade nästa gång vi hotas av bred spridning av smitta och allvarlig sjukdom.

PRO stöder ambitionen att förbereda en nationell strategi för hantering av pandemier. I arbetet vill vi särskilt framhålla vikten av att planera för skyddet av riskgrupper för allvarlig sjukdom. Vi ser också positivt på att stärka författningsberedskapen i fråga om smittskydd och införandet av en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder. Frågor om att begränsa enskildas rättigheter och kraftigt inskränka kommersiell och ideell verksamhet innebär svåra avväganden och dessa bör hanteras i god ordning innan ett skarpt läge uppstår.

PRO håller med om att regionernas skyldighet att upprätthålla beredskap inom smittskyddet bör tydliggöras och att det därför är rimligt att i lag reglera att regionen ansvarar för att det finns beredskap för att hantera omfattande smittspridning av farlig sjukdom. Det är också angeläget att förutsättningarna för storskalig testning och smittspårning stärks, både avseende beredskap och genomförande.

Yttrande över utredningens förslag

PRO har valt att endast yttra sig över några av utredningens förslag.

Flera av utredningens förslag och bedömningar är av teknisk karaktär och fordrar omfattande epidemiologisk och juridisk kunskap för att ta ställning till. PRO har inskränkt sig till att förhålla oss till de principiella förslagen och de delar av betänkandet som vi utifrån våra erfarenheter och kunskaper kan yttra oss över.

7.1.1 Bestämmelser om beredskap och epidemi- och pandemiplan bör införas

PRO *tillstyrker med förbehåll* förslaget att bestämmelser om beredskap och epidemi- och pandemiplan införs.

Det är angeläget att bestämmelser införs i smittskyddslagen om att regionen ansvarar för att det finns beredskap för att hantera en omfattande smittspridning av en allmänfarlig eller samhällsfarlig sjukdom. Folkhälsomyndigheten bör även fortsatt ha samordningsansvar.

PRO menar att även kommunerna i lag ska vara skyldiga att planera för att hantera en omfattande smittspridning av en allmänfarlig eller samhällsfarlig sjukdom. Då kommunerna har ansvaret för äldreomsorgen inklusive särskilda boenden är en ändamålsenlig planering av stor vikt, vilket covid-19-pandemin visade. Det räcker inte att planering tas fram tillsammans med kommunerna – kommunerna behöver genomföra ett eget planeringsarbete. I ett sådant planeringsarbete måste kommunerna ta ansvar även för den verksamhet som utförs av privata företag inom till exempel hemtjänst och särskilda boenden.

8.8.1 Det behövs beredskap för snabb uppskalning av storskalig testning och smittspårning

PRO *delar bedömningen* att det behövs beredskap för att snabbt initiera och sedan upprätthålla storskalig testning och smittspårning.

Det är tydligt att bristen på kapacitet att testa och smittspåra i stor skala var en svaghet i Sveriges pandemihantering. Det är angeläget att beredskapen att testa och spåra behöver bli bättre inför framtida pandemier.

8.8.2 Regionerna ska säkerställa den kapacitet för testning och smittspårning som beredskapen kräver.

PRO *tillstyrker* förslaget att regionerna ska säkerställa att de har den kapacitet för provtagning, laboratorieanalys och smittspårning som beredskapen kräver.

9.4.2 Andra föreskrifter och beslut för att begränsa smittspridning

Särskilt om Besöksförbud i äldreomsorgen

I betänkandet beskrivs de förordningar som regeringen beslutade om och som innebar förbud att besöka personer i särskilt boende. Det är uppenbart att besöksförbud i äldreomsorgen i vissa fall kan vara nödvändiga och ligga i de boendes intresse för att motverka smittspridning bland sköra människor. Samtidigt vill PRO understryka vilka enorma konsekvenser ett besöksförbud får för personer i särskilt boende och deras anhöriga, vilket pandemin också visade. Ett besöksförbud skär av sköra människor från omvärlden på ett sätt som bara kan beskrivas som mycket inträngande. Att inte tillåtas vara tillsammans med anhöriga som är sjuka, förvirrade eller döende är konsekvenser som bara kan accepteras när det är oundgängligt för arbetet för att säkra liv och hälsa. Personer i särskilt boende ska inte betraktas såsom intagna på en institution, utan som boende i eget hem. Det är orimligt att sköra, äldre människor inte ska kunna åtnjuta samma autonomi och möjlighet att så långt det är möjligt själva råda över sitt liv som andra människor i vårt land.

Det är angeläget att regelverket avspeglar det principiella ställningstagandet att äldre i särskilt boende ska åtnjuta samma rättigheter som andra i samhället. Regelverket får aldrig medge att besöksförbud införs lättvindigt eller under med större geografisk omfattning eller utsträckning i tid än vad som är absolut nödvändigt. Det är angeläget att långtgående inskränkningar i autonomin för personer i särskilt boende bara kan ske med stöd i lag och att det finns förarbeten som tydligt beskriver när inskränkningar får ske och hur proportionaliteten i åtgärden ska säkerställas.

9.7 Det bör införas en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

PRO *tillstyrker* förslaget att det införs en lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder.

PRO menar att regeringen *bör överväga* att föreslå att lagregler om besöksförbud i äldreomsorgen flyttas till den nya lagen.

Att en ändamålsenlig lagstiftning finns på plats innan eventuella framtida pandemier bryter ut lägger en god grund för planering. Det skapar också en bättre förutsägbarhet än vad som blev fallet när lagar och förordningar tillkom under en pågående pandemi, vilket blev fallet under Covid 19-pandemin. I en lagstiftningsprocess kan olika aspekter belysas och den viktiga avvägningen mellan effektiva smittskyddsåtgärder och skyddet av enskildas fri- och rättigheter kan diskuteras.

I dag regleras möjligheten till besöksförbud i äldreomsorgen i 16 kap. 10 § socialtjänstlagen och detta lagrum låg till grund för de förbud som beslutades under Covid 19-pandemin. Denna reglering innehåller inte adekvata proportionalitetsregler och är generellt mycket kortfattad. Regleringen ger intryck av att mycket långtgående inskränkningar i äldres fri- och rättigheter är en enkel administrativ åtgärd. Regleringen utgår inte från att särskilda boenden i första hand är att betrakta

som enskildas hem, utan som offentliga institutioner. Erfarenheterna från pandemin visar att det behövs en specifik lagstiftning om besöksförbud i äldreomsorgen. PRO föreslår att regeringen överväger att lyfta in en sådan reglering i en ny lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder. En sådan lösning möjliggör för en mer utvecklad lagregel som fullt ut tar hänsyn till den principiella vikt som besöksförbud innebär och behovet av vägledning för verksamhetsföreträdare, möjlighet till överklagande, tillsyn osv. De kriterier som listas i avsnitt 9.5.1 bör tillämpas även när en ny reglering om besöksförbud i äldreomsorgen utformas.

9.18 Information till allmänheten om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

PRO *tillstyrker* förslagen om information till allmänheten om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder.

I likhet med utredningen är PRO:s erfarenhet från covid-19-pandemin att det är en fördel om information om sådant som gäller generellt i landet eller kan beröra människor över länsgränserna är sammanhållen så långt det är möjligt. Även så kallad riskinformation angående det förberedande smittskyddsarbetet bör ingå i Folkhälsomyndighetens ansvar.

I exemplet covidpandemin var det ändamålsenligt att centrala myndigheter som Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap med flera samverkade kring informationsgivning vid en daglig presskonferens som var tillgänglig för allmänheten i hela landet via media.

9.20.1 Bemyndiganden om förbud vid epidemier bör tas bort

PRO *tillstyrker* förslag om att bemyndiganden om förbud vid epidemier bör tas bort.

Av principiella skäl är det angeläget att utrymmet för att begränsa allmänna sammankomster ska inte vara större än nödvändigt.

10.5 Utgångspunkter för en nationell strategi för hantering av pandemier

PRO *har inget att invända* mot de föreslagna utgångspunkterna för en nationell strategi för hantering av pandemier.

10.5.4 Strategiarbetet bör involvera många aktörer och 10.5.5 En välfungerande samverkan är central för både pandemiberedskap och pandemihantering

PRO vill erinra om den roll civilsamhället kan spela i strategiarbetet. Att hitta former för att samverka med civilsamhället kan bidra till att viktiga aspekter fångas upp i strategiarbetet och att strategin blir förankrad brett i samhället. Detta är inte minst viktigt i relation till grupper i samhället som inte nås genom digital kommunikation eller som har låg tillit till offentliga institutioner.

10.7.1 Strategins syfte och mål

PRO *har inget att invända* mot förslag om syfte och mål för en nationell strategi för hantering av pandemier.

10.8 Stärk pandemiberedskapen

PRO *tillstyrker* förslag om att stärka pandemiberedskapen och föreslagna fokusområden.

PRO vill särskilt framhålla vikten av att planera för skydd av riskgrupper för allvarlig sjukdom.

10.8.3 Planera för skydd av riskgrupper för allvarlig sjukdom

PRO delar uppfattningen att god basal hygien i vård och omsorg kan förebygga smittspridning. Mot den bakgrunden är det oroande att betänkandet redovisar att följsamheten till basala vårdhygienkrav och rutiner har minskat inom äldreomsorgen efter covid-19-pandemin. PRO vill understryka vikten av att det finns adekvata ekonomiska resurser för äldreomsorgen och att både privat och offentligt driven äldreomsorg prioriterar hygienrutiner. Följsamheten till hygienkrav

måste följas upp fortlöpande och myndigheter som Socialstyrelsen och Inspektionen för vård och omsorg måste vidta åtgärder om följsamhet inte uppnås.

10.9 Begränsa smittspridning och negativa konsekvenser av en pandemi för individ och samhälle

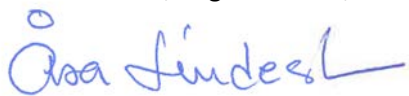
PRO *tillstyrker* förslag om att stärka pandemihanteringen och föreslagna fokusområden.

PRO vill särskilt framhålla vikten av att identifiera riskgrupper och riskmiljöer i ett tidigt skede samt vidta åtgärder för att skydda riskgrupper.

14.5.3 Jämställdhets- och jämlikhetskonsekvenser

PRO vill framhålla vikten av att kommunikation om pandemiberedskap och -hantering också går ut till personer som inte använder digitala hjälpmedel. Det kommer alltid finnas personer som saknar digitala hjälpmedel och kompetens. Även framgent är det nödvändigt att kommunicera via trycksaker och kommunikation via SVT och beredskapskanalen SR P4.

Stockholm, dag som ovan,

Åsa Lindestam

Ordförande Pensionärernas riksorganisation